

SPANYOLOK A MAGYAR ÜGYEKRŐL

KACZÚR ÁGNES¹

Ahogy azt tanulmányom címében is megfogalmaztam, azon dokumentumok, követi instrukciók és követjelentések egy részének a bemutatása a célom, amelyeket a bécsi spanyol követség munkatársai, valamint az éppen felelős miniszter váltottak egymással, az Osztrák–Magyar Monarchiával és azon belül is a magyar ügyekkel kapcsolatban 1894 és 1913 között.² Annak ellenére, hogy két, egymástól földrajzilag igencsak távol eső területről, Spanyolországról és Ausztria-Magyarországról van szó, köztük a középkortól kezdve folyamatos volt az érintkezés, a kor jellegzetes külpolitikai kapcsolatfelvételi formájának megfelelően, elsősorban dinasztikus házasságokra épülve. Amikor felidézzük például a spanyol–magyar kapcsolatok történetének XIII. századi eseményeit, az aragón–magyar házasságokat, még két önálló, erős királyság útkereső külpolitikai lépéseiről beszélünk.³ A századok folyamán mind Aragónia, mind pedig Magyarország egy-egy nagyobb birodalmi egység részeként léteztek tovább, és a közvetlen érintkezések a más-más kül-, és belpolitikai orientációk útját járva megritkultak.

A magyarok és a spanyolok a XVI–XVII. század során a hatalmas és befolyásos Habsburg-család uralma alatt elsősorban a török elleni harc miatt figyeltek egymásra Európa végein, a nyugati kereszténységet védve. A spanyol–osztrák diplomáciai kapcsolatok XIX. századi történetével a Hispanisztika Tanszékhez kötődő hallgatók, doktoranduszok és oktatók több alkalommal is foglalkoztak, akik a madridi levéltári anyagok, elsősorban az *Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores* dokumentumainak feltárását, feldolgozását és bemutatását helyezték előtérbe. Több tanulmány, szakdolgozat és egy doktori értekezés is született a spanyol diplomáciának a Habsburg birodalom felé irányuló külpolitikai lépéseiről, a diplomáciai kapcsolatok újrafelveteléről, a bécsi követség működéséről és ezen belül a magyar ügyekről írott jelentésekről is, amelyek először az 1848/49-es

---

¹ A tanulmány eredeti megjelenési helye: Csikós, Zsuzsanna (szerk.) (2016). *A mi santeránk*. Tanulmányok Dornbach Mária 70. születésnapjára. Szeged: Hispanisztika Tanszék. 131–140.

² Spanyolország és Ausztria (ill. a Habsburg Monarchia, majd az Osztrák–Magyar Monarchia) kapcsolatainak kérdéskörét illetően a madridi levéltárak spanyol követségi anyagainak feldolgozására spanyol részről csak néhány tanulmány tett kísérletet, például Oppl – Rudolf, 1997. A madridi osztrák követek bécsi levéltárakban őrzött jelentései az 1759 és 1808 közötti időszakra vonatkozóan feldolgozottabbak, ezek Madridban, 1970-ben, 18 kötetben meg is jelentek. Lásd Anderle, 1999. Jelen tanulmány a madridi *Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores* történeti forrásanyagainak (a továbbiakban: A(H)MAE), az 1372-es és 1373-as jelzettel ellátott gyűjteményei alapján készült (A teljes anyag az 1809 és 1920 közötti időszakra vonatkozó követi instrukciókat és jelentéseket tartalmazza). A spanyol nyelven íródott jelentésekből idézett részleteket a tanulmány szerzője fordította magyarra.

³ Erről részletesebben: Anderle, 1992a; Anderle, 1992b; Brachfeld, 1993; Anderle, 1994; Anderle, 1996; Anderle, 2001.

forradalmi események miatt kerültek a spanyol diplomaták látószögébe⁴, és a későbbiekben, főleg 1867 után a magyar kérdés, a magyar ügyek elemzése a továbbiakban is igen jelentős szerepet kapott a nagykövetek jelentéseiben. Felvetődik a kérdés: mi volt, mi lehetett az oka ennek a néha apró részletekre is kiterjedő odafigyelésnek?

A XIX. század Spanyolország számára birodalmiságának hanyatlását hozta. A Napóleon elleni heroikus népi küzdelemből hiába került ki a győztes oldalon, a trónjára visszakért VII. Ferdinánd diplomáciai apparátusa, amelyet a spanyol szakirodalom a legfinomabb kifejezéssel élve is dilettánsnak minősít, a Bécsi Kongresszuson háttérbe szorult, és 1815 után egyértelművé vált, hogy Spanyolország gazdaságilag legyengült, pénzügyi forrásait megtartani képtelen, túlszervezett, de katonailag egyre kevésbé számottevő, másodrendű hatalommá vált. Sem szövetségesként, sem ellenségként nem képviselt jelentős erőt.⁵ Ez abból is kitűnik, hogy a trónját is csak francia segítséggel megtartani képes VII. Ferdinánd halála után a polgárháborúba, katonai felkelésekbe sodródó, kiegyensúlyozatlanul, visszaesésekkel liberalizálódó Spanyolország megerősítésében, elismerésében egyik európai hatalom sem volt igazán érdekelt. II. Izabella trónját Anglia, Franciaország és több más kis ország ismerte el, míg a többi nagy, konzervatív monarchia a carlisták oldalára állt. A Habsburg Monarchia és Spanyolország között még a diplomáciai kapcsolatok is megszakadtak 1836 és 1848 között. A kapcsolat újbóli felvételére igen jelentős diplomáciai erőfeszítések és az európai hatalmi viszonyok átrendeződése során került sor. Ebben elsősorban Spanyolország volt az érdekelt. Ki akart törni abból az elszigeteltségből, amelybe belekényszerült. Lazítani kívánt az angol és francia érdekektől való függésen és mintegy önálló külpolitikai lépésként volt szükség arra, hogy rendezze viszonyát Ausztriával. Ez a kapcsolat inkább csak diplomáciai jellegű volt, kölcsönösen követségeket állítottak fel Madridban és Bécsben. Sem összehangolt szövetségi politikáról, sem szerteágazó kereskedelmi kapcsolatokról nem lehet beszélni. A diplomáciai levelezés és a külpolitikai szándékok kipuhatólása a két fél között elsősorban a fontosabb európai események, a krími háború, a porosz-osztrák háború és a keleti kérdés ügyében élénkült meg.

A Habsburg-monarchia számára sem volt eseménytelen a XIX. század, bár pozíciójából csak 1866 után veszített, a nagyhatalmak azonban továbbra is számoltak létével.

Külpolitikai érdekei a Török Birodalom hanyatlásával egyre inkább a Balkán felé irányultak, ahol azonban számolnia kellett Oroszországgal, Nagy-Britannia és Franciaország érdekeivel is. A XIX. század végére mindkét fél mozgásterét behatárolták tehát a nagyhatalmak, ezért elsősorban Spanyolország számára fontos volt egy olyan diplomáciai kapcsolat fenntartása, amely, ha nem is közvetlenül, de segíthetett egy kicsiny külpolitikai mozgástér megtartásában. Erre világít rá az a külügyi instrukció, amelyet 1894. június 20-án Madridból küldött Sigismundo Morét y Prendorgast, felelős miniszter Juan Valera bécsi nagykövetnek, aki 1893 és 1896 között töltötte be ezt a posztot.

---

⁴ A legfontosabb, a témára vonatkozó szakdolgozatok és publikációk a következők: Anderle, 1998; Ébert, 1999; Csuka, 1999; Illikman, 2000; Babos, 2000; Palkovics, 2000; Krivik, 2000; Palkovics, 2001; Palkovics, 2009.

⁵ Ezzel kapcsolatban lásd Tuñón de Lara, 1980; Olivie, 1992; Anderle, 1999:171–172.

Nagyméltóságú uram! Nagy érdeklődéssel olvastam legutóbbi jelentéseit, főleg azokat, amelyek a Kálnoky gróffal történt találkozásokról számolnak be. [...] Amint azt Ön is jól látta és összegezte legutóbb írt jelentésében, az Osztrák-Magyar Birodalom nem nyújthat nekünk közvetlen segítséget és nem is tud belepszólni a Spanyolországot közvetlenül érintő ügyekbe, főleg a Marokkót érintő kérdésekbe. Ez a típusú együttműködés nem más, mint törekedni azon nézeteltérések és antipátiák elkerülésére, amelyek megnehezíthetik az amúgy sem kötetlen spanyol diplomáciai lépések megtételét, azon lépéseket, amelyek országunkat jelenleg leginkább érdekli. [...] Érdeünkben áll a barátság és az bizalmas kapcsolat fenntartása a kontinens azon hatalmaival, amelyek tulajdonképpen semmit sem akarnak és nem is várnak Spanyolországtól, de különböző okokból szimpátiával és fokozott figyelemmel viseltetnek irányában. [...] Különleges hangsúllyal bír tehát, hogy a hármasszövetség egy másik nemzete, amely a spanyol érdekeltségekben abszolút érdektelen, de sok politikusa és családi szimpátiák révén erkölcsileg egyet ért Spanyolországgal, helyettesítheti azt, hangját hallattathatja és Spanyolország számára segítő szándékú tanácsokkal szolgálhat azon kormányoknál, amelyeknél a befolyása elismert (A(H)MAE 1372/1894. június 20).⁶

Főleg az 1898-as sokk után vált ez fontossá, amikor az utolsó, valamikori gyarmattartó, nagyhatalmi státuszt jelképező Kuba és a többi sziget elvesztését követően nem maradt más külpolitikai pozíciómegtartási lehetőség, mint az észak-afrikai érdekeltségek, ahol azonban az angol, francia hagyományos igények mellett igen erőteljesen megjelentek az olasz és a német igények is. Mint két, alapvetően konzervatív keresztény monarchia a földrajzi távolság ellenére is tartotta tehát a kapcsolatot éppen ezen alapértékek minél továbbbi megőrzése érdekében. Ezekre az értékekre épült a canovasi restauráció és az osztrák-magyar kiegyezés is. Ezért a Bécsbe érkező spanyol nagykövetek élénk figyelemmel kísérték azokat a belpolitikai eseményeket is, amelyek ezeket az értékeket veszélyeztethették. Így került a magyar kérdés a követek jelentéseibe, és az 1890-es évek konfliktusokkal teli időszakában igen előkelő helyet kaptak azokban. Az, hogy a követek mennyire voltak tájékozottak a magyar ügyekről, honnan szerezték az információikat, mennyire tudták átlátni és elemezni az Osztrák-Magyar Monarchia közös ügyeit, valamint az újabb és újabb pártpolitikai konfliktusokat, az nagyban függött a követek képességeitől, képzettségétől és kapcsolataiktól.

A *Guía de Forasteros* adatai alapján Bécsben, az ekkorra már nagykövetségi –azaz *legación* helyett *embajada*– szintre emelt misszió 1893 és 1896 között Juan Valera, 1896 és 1899 között Hoyos márki, 1899 és 1902 között José Gutiérrez de Agüera, 1905-ig Wenceslao Villaurutia, 1907-ig Bailen herceg, 1909-ig Justin de Arellano, majd 1912-ig Herrera márki töltötték be a nagykövetségi tisztséget. Mindannyian több éves diplomáciai tapasztalattal rendelkeztek már, amikor megkapták kinevezésüket a bécsi követségi posztra, amely ahogy az Villa Urutia márki visszaemlékezéseiben is olvasható, mint „császári vá-

⁶ Ez a dokumentum azért is különleges, mert a vizsgált időszakban ez az egyetlen megtalált ilyen jellegű dokumentum, amely viszont pontos képet ad a spanyol kormányzat külpolitikai orientációjáról még 1898 előtt, és felvázolja azokat a törekvéseket, amelyek 1898 után, az utolsó latin-amerikai gyarmatok elvesztését követően váltak igazán fontossá.

ros” a kiemelten jó diplomáciai posztok közzé tartozott (Villa-Urrutia – Ramírez, 1916:119). Az udvar és a birodalmi politika központjában élénk társadalmi életet lehetett élni és így szerezni információkat. A magyar ügyekre vonatkozóan azonban többnyire csak közvetetten tudtak tájékozódni. Jelentéseikben megemlítik a bécsi sajtót, a klubokat, szalonokat és az udvart, ahonnan azonban egyfajta szűrőn keresztül, kész kommentárokkal kapták a híreket. Az iratokban szó esik az 1873 óta működő budapesti konzulátusról is, amelynek külön iratanyaga még bemutatásra vár. A követek jelentéseihez a konzulátusról érkező hírek szolgáltak közvetlenebb információkkal. Az általam feldolgozott anyag a magyar történetírás számára újdonságokkal nem szolgál, de Juan Valera, Bailen herceg és Justin de Arrellano értékelő, és elemző jelentései igen érdekes képet festenek nemcsak az eseményekről, hanem készítőik gondolkodásmódjáról is. Hármuk jelentései abban is különböznek a többiekétől, hogy némelyiket saját kézzel írták, jóval mélyebb, terjedelmesebb elemzést nyújtanak pl. az Agliardi afférra, azaz a Nuncius-ügyre vagy az 1905–1907-es koalíciós válságra vonatkozóan. Az 1907 októberétől írott jelentések száraz, tömör, tényleíró stílusúak, már géppel írták őket, és feltűnő, hogy –bár íróik igen szorgalmas tudósítók voltak–, a korábbi elemző készség eltűnt a diplomatakból. Jelentéseik gyakoriságát az eseményeknek általuk megítélt fontossága szabta meg. Külön instrukciókat ugyanis nem kaptak a magyar ügyekre vonatkozóan. Így azt, hogy egy-egy esemény mennyire volt számukra fontos jelentései gyakorisága mutatja.

Három fontos dologra lehetünk figyelmesek a jelentések olvasása során. A pozíciójukhoz kötődő elvárások mellett, a nagykövetek monarchista és konzervatív beállítottsága miatt a magyarokról, mint az elért autonómiájukkal örökké elégedetlen, intrikus és gögös népről írnak Ezt számtalan odavetett megjegyzés vagy a lekicsinylő stílus is jelzi. Ferenc Józsefről igen gyakran írnak, de portréja nagyon kevésbé árnyalt, egyértelműen pozitívan elfogult⁷. Talán a soknemzetiségű Habsburg birodalom állapotáról rajzolt kép az egyetlen, ami hitelesnek és reálisnak tűnik.

Juan Valera, aki bécsi megbízatása idején már hetvenéves volt és nevét szépíróként ismerjük elsősorban pontos, terjedelmes és elemző beszámolókkal szolgált a spanyol külügyminisztériumi feletteseinek. Saját kezű jelentéseinek olvasásához helyenként szinte paleográfiai ismeretekre is szükség van. Kiválóan tájékozott a dualista monarchia politikai rendszerének egyensúlyát megbolygató ügyekben, például az 1893-ban kibontakozott egyházpolitikai küzdelmekben. Nem kevesebbről volt szó, mint hogy Magyarországon milyen

---

⁷ Főleg akkor érzékelhető ez, ha összevetjük, azzal a portréval, amelyet a fiatal Ferenc Józsefről 1857. április 24-én írt Manuel Bermudes de Castro „Néhány információ I. Ferenc József császár személyes értékeiről és jelleméről, valamint kormányzati terveiről” címmel (magyarul: Anderle, 1999:183–186). Ebben a jelentésben az elemző igen reális és nem csak kizárólagosan pozitív véleménnyel ír a fiatal uralkodóról, arról, hogy milyen kemény kézzel és féltékenyen vigyáz hatalmára. Ezzel kapcsolatban bírálja a Magyarországgal szembeni osztrák politikát. „Nem jó elsietni és erőltetni a központosítást oly mértékben, hogy egyetlen nyelvvel akarjanak irányítani egy olyan országot, mint Magyarország: nem ésszerű kiváltani az arisztokrácia elégedetlenségét, eltörölve előjogait és a jobbágyok munkájához való jogát, miközben megsértjük őket, lerombolva az ősi intézményeiket, megterhelve őket súlyos adókkal is.” Ehhez a véleményhez képest vált ilyen egysíkúvá a Ferenc Józsefről alkotott kép a későbbi jelentésekben és 1867 után – ehhez képest – a Magyarországgal kapcsolatos liberálisabb megítélés is gyökeresen megváltozott.

fokú maradjon a katolikus egyház hagyományos szellemi és politikai befolyása. A Szilágyi Dezső által benyújtott törvényjavaslat a polgári házasságról, amelyet a Wekerle kormány is támogatott, csak az első lépés volt a szabad vallásgyakorlásért és a zsidó vallás egyenjogúsításáért folytatott küzdelemben, amely jó taktikai érzéssel az 1867-es közjogi alapon álló kormány mellé fel tudta sorakoztatni a függetlenségek legjobbjait is.

Eközben a püspöki kar egyértelműen elutasította ezeket és a bécsi udvar legbefolyásosabb személyiségei, például a nagytekintélyű Kálnoky külügyminiszter, de maga Ferenc József sem rokonszenvezett a liberális egyházpolitikával. Valera 1894. december 23-án kelt jelentésében szinte az egész esztendő eseményeit elemzi.

Kálnoky gróf és több udvari főúr a bécsi udvarban befolyást próbálnak gyakorolni és hatni próbálnak Őfelsége, a Császár és Király szándékaira a magyar kormányzat politikája ellen, amely véleményük szerint túlságosan radikális és nagyon veszélyes, nem csak Szent István királyságában. Nem megfelelően hatna egy olyan jellegű valláspolitikai törvény, amely befogadja és elismeri még az ateizmust is, és veszélyes a birodalom számára is, ahol nagyon könnyen elterjedne a rossz példa (A(H)MAE 1372/1894. december 23.).

Valera beszámol arról is, hogy a magyar sajtó nem mutat kellő tiszteletet a korona iránt.

Néhány személynek az a véleménye, hogy a magyarok többségének, főleg az alsóbb népcsoportoknak nem tetszik a liberális párt politikája, amely csak időleges többséget gyűjtött maga köré, és amely nem felel meg az ország nagyobb része vallásos érzelmeinek. A magyaroknak még kevésbé tetszene bármiféle törekvés vagy annak gyanúja, ami osztrák beavatkozást sejtetne. Nem tetszene a beavatkozás, mert zavarná a kicsinyes (*quisquilloso*) és hagyományos ragaszkodását autonómiájukhoz [...] (A(H)MAE 1372/1894. december 23.).

December 31-én, Szilveszter napján küldött jelentésében a Wekerle kormány lemondásával, Khuen-Héderváry gróf kinevezésével és a magyar parlamenti csatározásokkal kapcsolatban a következő megjegyzést teszi:

Mi külföldiek, akik olyannyira különböző nemzetiségűek, érzésűek és gondolkodásúak vagyunk, olykor-olykor értetlenül állunk ezek előtt a dolgok előtt, mert amennyiben Őfelsége, a Császár és Király ellenérzése egy olyan katolikus értelmű nép ellenérzésén alapul, mint a magyar, törvénnyel akadályoztatna meg, hogy egy megvetett (*aborrecido*) nép, mint zsidók, bebocsátást nyerjenek a különböző állásokba, hivatalokba és méltóságokba és az a mozgalom is, amely nem csak a szabad vallásgyakorlásért, hanem egészen az ateizmus legalitásátért indult [...] (A(H)MAE 1372/1894. december 31.).

Ezt a megjegyzést egyébként kilenc nappal azután írta, hogy Alfréd Dreyfust elítélte a francia katonai bíróság, tehát az európai antiszemitizmus egyik győztes pillanatában. Az 1894-es válságból a Wekerle kormányzat végül is egyfajta politikai harakirival került ki győztesen, úgy, hogy maga Wekerle Sándor lemondott, és 1895 januárjában Bánffy Dezső került a kormány élére. Bár ő sem élvezte a korona teljes bizalmát, átmenetileg mégis a megbékélés útjára terelhette a vitás kérdést, ugyanis programjában elkötelezte magát az egyházpolitikai törvények mérsékelt és körültekintő végrehajtása mellett. Ekkor érkezett

meg az új pápai nuncius, Agliardi, aki bemutatkozó látogatása során nem túl nagy diplomáciai tapintatról téve tanúbizonyságot, pohárköszöntőiben és szószéki beszédeiben nyíltan a Vatikán harcosabb, újkonzervatív vonalát képviselve, elítélte a modern törvényhozást és támogatásáról biztosította a magyar egyházfőknek az egyházpolitikai törvények elleni küzdelmét. Miután a magyar kormányzat ezt a belügyekbe való nyílt beavatkozásnak, hatásköri túllépésnek minősítette, kérték Kálnoky grófot, hogy mint illetékes, tegye meg a kellő diplomáciai lépéseket.

Kálnoky hajlandónak is mutatkozott arra, hogy tiltakozzon a Szentszéknél. Ezt azonban Bánffy a magyar képviselőházban már mint tényt közölte, remélve, hogy a közvélemény előtt ez a kemény visszavágás rokonszenvet kelt. Kálnokyt kínosan érintette a nyilatkozat, amely megtörténtnek állított be egy szándékolt diplomáciai lépést, és hosszú pályafutása során talán először elveszítette hidegvérét, ahogyan ezt Valera is megfogalmazta. Ugyanis egy sajtónyilatkozatban igen határozottan meghazudtolta Bánffyt. Emiatt közjogi csatározás lett az ügyből, amelynek során gróf Kálnoky lemondásra kényszerült, a Bánffy kormány fényes győzelmet aratott és 1895 őszére sikerült az összes egyházpolitikai javaslatot törvényerőre emeltetni. Ezekről az eseményekről Juan Valera szinte naponta beszámolt. Jelentéseiből kitűnik, hogy igen érzékenyen érintette Kálnoky lemondása, mert személyesen is jó kapcsolatban volt vele, az európai egyensúly egyik oszlopának tartotta. Fájjalta lemondását, és jelentéseiből kitűnik, hogy bosszantotta a magyarok izgágasága, akik miatt egy ilyen értékes személynek távoznia kellett. Leírja személyes találkozását is az általa gyanútlanul minősített Agliardival, aki mindvégig ártatlannak érezte magát az okozott politikai vihar előidézésében. „Báró Bánffy, akihez képest dr. Wekerle egyre jelentéktelenebbnek tűnik, így gyors népszerűsége telt szert és energikusan ki is használja ezt a győzelmet, amelynek Monseñor Agliardi lesz az áldozata és trófeája,” (A(H)MAE 1372/1895. május 3.) – írja nem kevés szarkazmussal 1895. május 3-án. Az események során Valera mindig csodálattal említi Ferenc József hozzáállását, „[...] aki megszokott, jóindulatú energiával és szimpatikus lélekjelenlétével sikert ér el a lelkek megbékítésében és sikerül majd véget vetnie a rengeteg ellentmondásnak, vitának és ennek az oly annyira visszatetsző zűrzavarbanak” (A(H)MAE 1372/1895. május 3.).

A magyarok viselkedésével és a kialakult helyzettel kapcsolatban nosztalgiával emlékszik a korábbi évszázadokra, mert „[...] akkoriban a király király volt, a nagyok nagyok voltak, a kicsik pedig kicsik, rend és szófogadás uralkodott és, ha voltak is problémák, elégedetlenség nem vezetett felkelésekhez, zűrzavarhoz” (A(H)MAE 1372/1895. május 3.). Ez az abszolutisztikus hatalmat visszasíró konzervatív nosztalgia igen korszerűtlennek tűnik a XIX. század legvégén és inkább egy idősödő, az egyre kaotikusabb világban némi kiábrándultsággal szétnéző diplomata megjegyzésének tűnik. Hamarosan át is adta követi posztját Hoyos márkinak, aki 1896. november 27-i jelentésében részletesen beszámol az Osztrák–Magyar Monarchiában régióként megtartott választásokról, elemzi azt a helyzetet, amely az igen eltérő eredmények után kialakult Ausztria-Magyarországon, hiszen

[...] az, hogy Ausztriában a liberálisok ennyire háttérbe szorultak, Magyarországon pedig ugyanez a konzervatívokkal történt meg, igen nagy veszélyeket rejt-het magában az elkövetkezendőkre nézve, főként miután olyan országokról van szó, amelyeknek közös az uralkodójuk és a legfontosabb ügyeik is közösek, mi-

közben akkora az eltérés gondolkodásban és az együttes cselekvést illetően is. [...] A széthúzó erők egyre erőteljesebbek és nem csak a belpolitikában jelentenek óriási különbségeket, hanem napról napra erősödve, akár nyílt rivalizálásba és ellenségeskedésbe is átcsaphatnak. A kiegyezés megújítása, amely a következő évben esedékes, igen súlyos problémákat vethet fel, a birodalom két felének harcát hozhatja a politika, a gazdaság és a bevételek terén, valamint olyan alapkérdésekben, mint a közös kiadások, a hadsereg valamint a vámszerződés megújítása. [...] A nemzeti érdekek és érzések csatározását jelentheti mindez, hiszen különböző és egymásnak ellentmondó elképzelésekről, parlamentekről és népekről van szó, amelyek szinte minden nap megmérgezik felfokozott szenvedélyükkel a hangulatot. [...] A gyűlölet, amely a gyűléseken és a parlamentekben is uralkodik, szomorú kampány, amelynek során érezhetően Magyarországot terheli a nagyobb felelősség, nem csak azért, mert Magyarország a kezdeményező a legtöbb esetben, hanem azért is, mert a magyarokra igen jellemző a cselekedeteiket és nyelvüket illető nyersesség, ridegség már nem csak a kormányok és más népek ellen, hanem – ha csak közvetetten is – már a dinasztia ellen is. [...] Ennyi ellentmondás, érdekkülönbség és eszmei harc közepette csak egyetlen egy nagy tekintély, egyetlen kiemelkedő személyiség áll szerencsére a talpán, Őfelsége, a Császár és Király. [...] Még jó, hogy politikai képessége, tekintélye és tapasztalatai alapján Őfelségétől sokat lehet remélni. Az is szerencse, hogy egésze egészen kitűnő és fizikai és szellemi képességeinek teljessége nem hanyatlak előrehaladott kora ellenére sem. Az, hogy mindig a kellő pillanatban és a kellő módon avatkozik az ügyekbe [...], reményt ad arra, hogy továbbra is fennmarad ennek a hatalmas monarchiának az egysége és harmóniája, amely hatalmas kiterjedésének, népességének, gazdagságának és óriási hadseregének köszönhetően – főleg, ha ez utóbbit nem gyengítik tovább a nézeteltérések – igen nagy és áldásos befolyással bírhat a továbbiakban is a nagy hatalmak között (A(H)MAE 1372/1896. november 27.).

Tény és való, hogy az előbbi idézet jó képet fest a Monarchia állapotáról és felsorolja mindazokat a problémákat, amelyek a dualista monarchia két felének további politikai csatározásait hozták magukkal az elkövetkezendő esztendőkből.

Az egymást váltó spanyol nagykövetek beszámolóit, még ha hiányosak is, pontos látlelettel szolgálnak az eseményekről. Ezek a még kézzel írott jelentések terjedelmesek, és ahogy azt már említettem, 1907 októberéig elemző stílusúak is. Ezeket olvasva kitűnik, hogy a követek jól látták a koalíciós válság háttérben meghúzódó politikai sakkjátszmát, amelynek alapvető kérdései a hadsereg „magyarosítása” illetve az ez ellen a korona által csalétekként felhasznált általános választójog bevezetése voltak. Bailen herceg 1905. november 27-én kelt jelentésében így írt erről:

A magyar nacionalistákon egyetlen dologgal lehetne felülkerekedni, amely teljes megoldást jelentene. Ez az általános választások bevezetése lenne, bár ezt a reformot sohasem jegyeznék be egyik jelenlegi választott Ház sem, mint választási reformot, mivel ez egyet jelentene a Magyarországon gyakorolt magyar nemzeti felsőbbség felszámolásával és a népesség többségét kitevő szláv faj javára szolgálna. Más szempontból pedig nem könnyű ezt a válság megoldásaként elképzelni, hiszen igazán nem nehéz átlátni, milyen súlyos veszélyeket rejthet magában az általános választásoknak a klasszikus demokrácia iskolája szerinti beve-

zetése, azok között a körülmények között, amelyek jelenleg adottak ebben az országban (A(H)MAE 1373/1905 november 27.).

Bailen herceg, miközben igen szorgalmasan, ha kell másnaponta küldött a magyar parlament gyakran viharos eseményeiről tájékoztatókat és a fentiekhez hasonló megjegyzésekkel fűszerezte azokat, néhány mondattal jellemezte a kor kiemelkedő politikusait, például Kossuth Ferencet, Wekerlét és másokat is. A válság időszaka alatti eseményekről szólva megemlíti Magyarország esetleges fegyveres megszállását, ami bizonyítja jól informáltságát, hiszen erről csak a legfelsőbb politikai körök tudtak. A koalíciós válságot lezáró tárgyalások eredményeit 1907. október 17-én úgy értékeli, mint amelynek során Magyarország, ha lehet, még szélesebb autonómiát és kiváltságokat kapott, főleg gazdasági téren, miközben nem túl jelentős engedményeket tett Ausztria irányában.

Az ilyen és hasonló megjegyzések a spanyol diplomaták jelentéseiben alátámasztják azt a feltételezést, amely szerint a magyar ügyekre nem csak azért figyeltek ennyire, mert a kiegyezéssel Magyarország politikai súlya megnőtt a birodalomban, hanem azért is, mert a magyar kiegyezés például szolgálhatott más, ugyancsak ezért küzdő kis népek, például a katalánok számára. Spanyolországban ugyanis ekkor a kisnemzeti autonómiatörekvések jelentettek veszélyt a centralizmust képviselő kormányokra. Miközben tehát Magyarország mint a lehetséges föderális autonómiát illetően például a katalánok számára, a spanyol kormányzat az osztrák–magyar kiegyezést és a magyarok viselkedését, mint kísérletet szemlélhette (Gyeraj, 2000:38–43). Figyelemmel kísérhették, hogyan működhet a gyakorlatban egy ilyen típusú megoldás. Egy biztos azonban: a jelentések hangvételéből és a későbbiek ismeretében már tudjuk, a spanyol nagykövetek nem szerezhettek igazán pozitív benyomásokat, inkább riasztotta őket ez a modell.

Felhasznált irodalom

- Anderle, Ádám (1998). El carlismo y la corte de Viena. *Acta Hispanica*, 3. 5–9.
- Anderle, Ádám (1999). Spanyol külügyi instrukciók a bécsi követeknek (1809–1856). *AETAS*, 1–2. 166–186.
- Anderle, Ádám (1992a). *Kalandozók és zarándokok. Magyar témák a középkori spanyol történelemben*. Szeged.
- Anderle, Ádám (1992b). *En contacto. Historia de las relaciones húngaro-españolas*. Budapest: Hungexpo.
- Anderle, Ádám (1994). Aragóniai Konstancia a spanyol történetírásban. *Világtörténet*, 1994/tavasz–nyár. 32–38.
- Anderle, Ádám (1996). Az aragón kapcsolat (V. Alfonz, el Magnánimo és a magyar trón). *Történelmi Szemle*, 4. 401–411.
- Anderle, Ádám (2001). Bevezetés. A magyar–katalán kapcsolatok 1000 éve. *Kutatási Közlemények III. A magyar–katalán kapcsolatok ezer éve*. Szeged: MTA–SZTE Hispanisztika Kutatócsoport.
- Babos, Krisztina (2000). *La diplomacia española del siglo XIX y la Legación de Viena, entre 1848 y 1878*. Szakdolgozat. Szeged.
- Brachfeld F. Olivér (1993). *Árpád-házi Jolánta, Aragónia királynéja*. Szeged.

- Csuka, Bettina (1999). *La política española en la prensa húngara entre 1836 y 1874*. Szakdolgozat. Szeged.
- Ébert, Anett (1999). *A carlismo a korabeli magyar és bécsi sajtóban*. Szakdolgozat. Szeged.
- Gyeraj, Mónika (2000). Magyarország a *L'Avene* katalán folyóiratban. *Kutatási Közlemények II. Magyarország és a hispán világ*. Szeged: MTA-SZTE Hispanisztika Kutatócsoport. 38–43.
- Illikman, Anita (2000). A magyar szabadságharc spanyol megítélése (1849 március–október). *AETAS*, 1–2. 249–276.
- Krivik, Nóra (2000). *Relaciones diplomáticas entre la Monarquía Austro-Húngara y España en la segunda mitad del siglo XIX*. Szakdolgozat. Szeged.
- Olivié, Fernando (1992). *La herencia de un imperio roto. Dos siglos de política exterior española*. Madrid.
- Oppl, Ferdinand – Rudolf, Karl (1997). *España y Austria*. Madrid.
- Palkovics, Andrea (2000). Az osztrák-magyar konfliktus a bécsi spanyol követ jelentéseiben (1859–1861). *Kutatási Közlemények II. Magyarország és a hispán világ*. Szeged: MTA-SZTE Hispanisztika Kutatócsoport. 23–31.
- Palkovics, Andrea (2001). *La cuestión húngara en los despachos de legados españoles en Viena entre 1850 y 1867*. Szakdolgozat. Szeged.
- Palkovics, Andrea (2009). *Út a kiegyezésig – spanyol szemmel (1850–1867)*. Szeged.
- Tuñon de Lara, Manuel (1980). *Historia de España*. Tomos VII–VIII. Barcelona.
- Villa-Urrutia, Wenceslao – Ramírez, Marqués de (1916). *Palique diplomático. Recuerdos de un embajador*. Madrid.

Források

Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores – A(H)MAE

A(H)MAE 1372/1894. június 20. Madridból Segismundo Moret y Prendergast miniszter külügyi instrukciója.

A(H)MAE 1372/1894. december 23. Juan Valera, Bécsből.

A(H)MAE 1372/1894. december 31. Juan Valera Bécsből.

A(H)MAE 1372/1895. május 3. Juan Valera Bécsből.

A(H)MAE 1372/1896. november 27. Hoyos márki, Bécsből.

A(H)MAE 1373/1905 november 27. Bailen herceg, Bécsből.

Guía de Forasteros, a külügyi szolgálatot teljesítők névsora, és ennek az 1890 és 1914 közötti időszakra vonatkozó mutatói.